

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

Магистърски факултет

Департамент „Изящни изкуства”

ДОКТОРСКА ПРОГРАМА „ВИЗУАЛНО-ПЛАСТИЧНИ ИЗКУСТВА”

Автореферат

Криста Кирова

**Експресивният изказ в изкуството от края на
XX-ти и началото на XXI век**

Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Научен ръководител:
доц. Валентин Савчев

София
2018

Съдържание

Увод	2
Цели на изследването.....	2
Хронологически обхват на изследването.....	2
Методологически подходи на изследването.....	2
1. Поява и развитие на Експресионизма през XX век	3
1.1. Поява на експресионизма в европейското изкуство.....	3
1.2 Поява на експресионизма в българското изкуство.....	4
2. Експресивната образност в европейското изкуство от последната четвърт на XX и първото десетилетие на XXI век ..	6
2.1. Развитие на експресионизма в края на XX и началото на XXI век.....	6
2.2. Експресивният изказ в живописа.....	8
2.3. Експресивният изказ в киното и театъра.....	9
2.4. Експресивният изказ в музиката.....	11
2.5. Експресивният изказ в литературата.....	12
3. Експресивната образност в българското изкуство	13
Заключение	16
Публикации по темата на дисертацията	18
Справка за приносите на дисертационния труд	18

Увод

Цели на изследването

Цел на докторантския труд е проучване, свързано с причините за появата на Експресионизма, идеологията която носи, неговото развитие, представители и промяната в изразните средства, които го характеризират.

В настоящия труд разглеждам художници, работили през изследвания период. Промяната в пластичния изказ и изразните средства.

Хронологически обхват на изследването

Изследването разглежда развитието на експресионизма от неговото раждане в годините преди Първата световна война, проследява неговата поява на българската сцена и развитието което търпи през последната четвърт на XX и началото на XXI век. Разглежда както български, така и европейски автори творили в посочения период. Изследва техните идеи, възгледи; промяната в проблематиката и пластичния изказ.

Методологически подходи на изследването

Използваните методи са: културно – исторически, формален, иконографски, сравнителен анализ, допълнени на места от социологически методи на изследване. С помоща на посочената методология анализирам проблема и творчеството на представените автори.

1.Поява и развитие на Експресионизма през XX век

1.1 Поява на експресионизма в европейското изкуство

Експресионизмът възниква в Германия. Представлява отговор на изострена социална криза в първата четвърт на 20-ти век (през Първата световна война 1914-1918 и последвалите революционни сътресения.) Социалнокритичният патос отличава произведенията на експресионизма от други авангардистки течения (кубизъм, сюрреализъм). Протестирайки против бездуховността на живота и потискането на личността от социалните механизми, а понякога обръщайки се и към революционната тематика, творците експресионисти съвместяват протеста с ужаса, роден от хаоса на битието. Кризата на съвременната цивилизация е едно от звената на апокалиптичната катастрофа. Принципът на всеобхватната субективна интерпретация на действителността обяснява склонността към абстрактност, изострена емоционалност и фантастическа гротесковост на изображението.

В центъра на художествената вселена на експресионизма стоят бездушието на съвременния свят, контрастът между живот и смърт, между дух и плът, цивилизация и природа. Преобразяването на действителността, към която призовават експресионистите, трябва да започне с преобразяване на човешкото съзнание. Изкуството е тъждество на вътрешния и външния свят. Корените на експресионизма могат да бъдат открити в художници като Ван Гог, Енсор, Ходлер, Мунк в Норвегия, Климт и Шиле в Австрия, докато се стигне до появата на експресионизма в Германия.

Въпреки, че включвал различни художници експресионизма първоначално възникнал през 1905, когато група от четирима немски студенти по архитектура пожелали да станат художници-Ернст Кирхнер, Фриц Блейл, Карл Шмид-Ротлуф и Ерих Хекел. Те създават групата „Мост“ в Дрезден. Името „Мост“ на немски „ Die Brücke ” идва от съчетанията на фолософа Фридрих Ницше, според когото „животът на човек не е край, а мост към по-добро бъдеще“. През периода

между 1908 и 1911 година членовете и се местят в Берлин. Те включват още Ото Мюлер, Макс Пехщайн и Емил Нолде. Няколко години по-късно през 1912 година, след отхвърлянето на творбата на Василий Кандински „The last judgment” група от млади художници със сходни възгледи начело с Кандински и Франц Марк основават групата „Синият конник“. Това е другата група отговорна за разпространението на експресионизма. Нейното седалище е в Мюнхен и има интернационален характер. Името е измислено от Василий Кандински и е съчетано от любимия му цвят –синия и любимата му тема за рисуване-конете. В групата членуват също Паул Клее, Аугуст Маке и Лайънъл Файнингер. Групата съществува до избухването на Първата световна война. През 20-те години Георг Грос и Ото Дикс продължават посоката на работата и’.

Трябва да се отбележи обаче, че нито „Мост“ нито други по-малки групи и движения с подобни възгледи, изобщо някога са се отнасяли към себе си като към експресионисти. В ранните години на века термина бил широко използван, за да обозначи разнообразие от стилове, включително постимпресионизма.

Новите технологии и масовата урбанизация наложили промените в погледа на човека към света. Художниците живописци отразявали психологическото влияние на тези промени като се отдалечавали от реалистичното отразяване на това, което виждат. Появата на експресионизма донесла и нови стандарти за създаването на изкуство. Наложила нов поглед върху него. Сега живописиста трябвала да бъде резултат и огледало на духовността. Не визуално изображение на заобикалящия ни свят. Така в стандарта за оценяване на качествата на творбата се превърнали чувствата и емоциите, които художникът провокира чрез нея, а не сухия анализ на композицията. Трябвало да бъде отражение на емоционалното състояние и неговата реакция към тревогите на модерния свят.

1.2 Поява на експресионизма в българското изкуство

Не бихме могли да вникнем в проблематиката която поставя експресионизма

като стил, да го разберем и осмислим, ако го изолираме от контекста на историческите събития съпътствали неговата поява. Предвоенните години и хаоса в Европа до голяма степен описват и тежката обстановка на Балканите. Годишите на война и последвалата разруха неоспоримо оставят своя белег върху живота и психиката на човека. Страданието, болката и страха са превърнати в ежедневие. Възникването на експресионизма на Запад съвпада с началото на Първата балканска война през 1912 и последвалата Междусъюзническа или Втора балканска война през лятото на 1913 година. Военното положение в цяла Европа, съвсем наподобяващо това на Балканите, прави България благоприятна среда за развитието на експресионизма след възникването му на Запад. Неговите характеристики откриваме не само в живописните платна, но и в литературата, киното, театъра и скулптурата. Един от първите автори започнали да творят в стила Експресионизъм е поета и публицист Гео Милев. Той работи в периода от 1913 до 1925 година, когато ранната му смърт слага край на жизнения му път. Пише предимно стихове, поеми и есета. Оставя богато литературно наследство. Благодарение на престоя си в Германия се запознава с новите явления в немската литература и въпреки влошеното си здравословно състояние не спира да посещава изложби, театри, музеи и библиотеки. Свързва се с немски писатели и художници. Превежда и печата в експресионистичните списания „Der Aktion“ и „Der Sturm“. Връщайки се в родината започва да издава списание „Везни“ (1919 – 1922), което се оформя като трибуна на експресионизма в България. Една от основните причини експресионизма да заеме място в българския културен живот е именно факта, че много от изявените ни художници и писатели по онова време са немски възпитаници – Гео Милев, Чавдар Мутафов, Светослав Минков, Дечко Узунов, Васил Захариев, Жорж Папазов. Те приемат новите разбирания за изкуство и в много от творбите си говорят за една нова естетика и издигат в приоритет на изкуството интуицията пред логиката и познанието. Под експресионизъм се разбира всичко ново, модерно, авангардно.

2. Експресивната образност в европейското изкуство от последната четвърт на XX и първото десетилетие на XXI век

2.1. Развитие на експресионизма в края на XX и началото на XXI век

С появата на експресионизма началото на 20-ти век, той провокира възникването на различни динамични процеси, които чрез своите нови естетически параметри бележат живописния почерк, придавайки нов облик на художественото произведение. Експресивността се превръща в метод за определяне на художествените подбуди. Служи за провокация, но и затвърждава определена идеологическа позиция. Възникването на „Новите диви“ (Neue Wilden) в Европа през втората половина на 80-те е израз на необходимостта от връщане към фигуративността и предметността в живописа. Връщане към грубия, емоционален експресивен изказ, повлиян от експресионистите от първата половина на века, е повод за възникването на неоекспресионизма, който измества доминиращите по това време в Германия и Австрия абстракционизъм и минимализъм. Художници участващи в създаването на „Новите диви“ са автори като Йорк Имендорф, Георг Базелитц, Анселм Кийфър и А. Пенк. Основни разработки за появата на неоекспресионизма и търсения на художниците от това направление развива Клаус Хонеф в антологията Изкуството на 20-ти век (Art of 20ty century от 1998 г.), заедно с Карл Рюхберг и Манфред Шнекенбургър.

Възникването на неоекспресионизма можем да приемем за доказателство, че всяко явление е резултат на предхождащо го обстоятелство или факти, довели до повторното откриване или достигане до даден изказ. Причините могат да бъдат исторически, политически, икономически, духовни. Според Иполит Тен произведението на изкуството е обусловено от съвкупността, образувана от общото

състояние на духа и заобикалящите го нрави. Той твърди, че трите фактора които влияят на художествения процес са раса, среда и момент.

Говорейки за възникването на неоекспресионизма в Европа, не може да не споменем и възникването на експресионизма през океана. Едно от най – важните събития белязали световната художествена сцена е утвърждаването на Ню Йорк за нов художествен център. Измествайки Париж, той успява да доминира в развитието на западните авангарди през следващите почти три десетилетия. В историята на изкуството то съвпада и с развитието на Абстрактния експресионизъм. Едуард Люси – Смит го определя като първото от големите следвоенни движения в изкуството. За първи път терминът е употребен през 1946 от Робърт Коутс в списание *New Yorker*. Художествените произведения и техните автори от това време били наричани още „живописци на действието“, американски тип живопис и живопис на цветните полета. Част от имената работещи по това време в Ню Йорк са Полак (1912-1956), Адолф Готлиб (1903-1974), Уилям де Кунинг (1904-1997), Марк Тоби (1890-1976). Безусловната политическа и икономическа доминация на Сащ над Запада в следвоенните години, дава възможност на Ню Йорк като център да диктува новостите в авангарда. Абстрактния експресионизъм е обявен за най – достоен наследник на европейските авангарди и се смята, че представлява символ на свободолюбивия американски дух. По този начин Сащ утвърждава своята водеща позиция в сферата на изкуството. абстрактния експресионизъм се превръща в емблема на свободния западен свят. Влияние върху формирането на стила на художниците от този период има както културната среда, така и политиката насочена към справянето с последиците от Голямата депресия. Въведените промени осигуряват на творците работа свързана с различни обществени поръчки. От този период в американското изкуство преобладават картини носещи пластическия изказ на немския експресионизъм и Новата предметност от 1920-а. По това време творят Хосе Клементе Ороско (1883-1949) и Диего Ривера (1886-1957). Те създават стенописи впечатлили със своята мащабност и художествен замисъл, подтикващ към радикални промени в

социалната сфера. В произведенията на американските абстрактни експресионисти преобладава големия мащаб, свобода и размах при изпълнението. При утвърждаването на Ню Йорк за световен културен център и присъствието на много талантиливи художници и ценители на изкуството като Пеги Гугенхайм и Алфред Бар, се създават условия за откъсване от провинциализма и създаване на изкуство в крак с модерните течения. Изкуство, което е свободно, неограничено и неподвластно на дотогавашните норми. Създава се тенденция за обръщане към подсъзнанието, неговия израз и форма като предметно съдържание на картината. По този начин се цели не изразяване на собствената индивидуалност, а на единствената и абсолютна истина. Въпреки водещото място което заема абстрактния експресионизъм, той не възпрепятства развитието на други живописни тенденции, които също добиват популярност в САЩ – Новата предметност и Магическия реализъм. Освен в живописата, абстрактния експресионизъм като белег на модерност, бива популярен както в модната, така и в текстилната индустрия. Началото на този период се слага 1951 година, когато списание Vogue използва като декор фоторграфия на Autumn Rhythm на Джексън Полак.

2.2. Експресивният изказ в живописата

Експресионизмът се съсредоточава върху дълбините на човешката душа и показва света в неговата сурова действителност, грубост и първичност. Красотата не се разбира в нейния традиционен смисъл. Тя е сурова, груба, варварска и непоетична. Експресионистите превръщат липсата на логика в закон на творчеството. Старото изкуство – логично, описателно, богато на красиви детайли и подробности, е заменено от новото – асоциативно, прямо, неподсладено. Предпочитат се острите цветови контрасти, деструкцията, гротеската, липсата на логичност, антитези и противопоставяния.

Смъртта се превръща в сюжет на художествените произведения. Болестите и

тежкият живот като нейни предвестници също биват изобразявани все по – често. Чувствителната душа на художника няма как да остане безучастна. Обременена един път от лична трагедия, тя претърпява и осезаемата деградация на обществото. Започва да се бунтува, да се изразява директно и ярко. Ползва палитра с наситени, яростно огнени цветове или използва друга гама, където цвета вещае смърт и е заменен от тъмно кафяво, черно, сиво, лилаво. Този пряк израз няма как да се тълкува двусмислено. Неговата идея, замисъл и цел са много ясни.

Макар и част от различни култури хората показват чрез експресионизма единността на своето естество. Нуждите които имат и ценностите към които се стремят ги обединяват по – силно от всичко останало. Изкуството, като изразно средство най – близко до душата на човека, безспорно го доказва. Всички големи центрове на Европа като Париж, Берлин, Мюнхен, Виена стават част от мощната вълна на експресионизма. Повлияни от нея те стават част от една нова идеология, която оставя ярка следа на сцената на изобразителното изкуство.

2.3. Експресивният изказ в киното и театъра

В киното експресионизма е проектиран, така че да предизвика неочаквана реакция от страна на публиката. Това изкуство играе със светлината, ъглите на камерата и контраста на форми и сенки. Във филмите режисьорите използват техника наречена „настройка на дълбочината“, където фонът излиза на преден план. В киното и театъра, стила или цветовете на декора. На сцената декора може да бъде експресионистично позициониран. Сюжетът на филма или част от него трудно може да бъде наречен с понятието „експресионизъм“, защото експресионизма в киното и театъра обикновено е неясен. В края на 1917 г. в Германия се открива голямата филмова компания Universum Film AG – UFA (днес DEFA) – немският киноцентър, просъществувал от времето на Ваймарската република до Втората световна война и представлявал водеща сила в световното кино през периода 1917 – 1945 г. Това е времето, по което голяма част от Европа е

обгърната от авангардното течение на експресионизма. Течение, което се разпростира в живописа, литературата, театъра, архитектурата, музиката и не на последно място в киното. Течение, което се създава като отзвук на импресионизма и натурализма, показващо дехуманистичния ефект на индустриализацията и загубата на човека в нея.

И така киностудиото UFA се създава към края на Първата световна война. Именно то е един от главните виновници за създаването на първите експресионистки филми. Те се открояват със своите характерни черти. Това, което представлява интерес са техните нереални декори, абсурдни геометрични пространства, новаторството в осветлението, сенките. Сюжетите са обвързани с теми като лудостта, безумието, предателството и др. Често имаме един главен герой – злодей, луд учен, който е готов на всичко, да премине през всекиго, за да извърши своето злодеяние. Това от друга страна е в синхрон със заобикалящата човека среда, която го прави малък и незначим на фона на големи сгради, на фона на големия индустриален град. Сред първите експресионистки филми са „Пражкият студент” (1913), „Кабинетът на доктор Калигари” (1920), „Голем” (1920), „Съдба” (1921). Немското експресионистко кино повлиява със своя технически напредък и идеи и на Холивуд. Алфред Хичкок е един от тези, които силно се интересуват от него.

За разлика от киното, където по-лесно можем да открием експресионистични елементи, в театъра не бихме могли да говорим за Експресионизъм. Там той не присъства като отделно течение, носещо характерни белези. В изкуството на театъра съществуват две направления, които представляват двата основни начина за игра на сцената – по Станиславски и по Брехт. В първия случай актьорът трябва да се слее с образа на героя си, да се превъплъти изцяло в него, забравяйки себе си. По Брехт е точно обратното. Актьорът остава на дистанция и по-скоро имитира чувствата на героя, отколкото истински да ги преживява.

Не можем да определяме двете основни направления като грешно и

правилно. Мисля, че актьорът сам достига до своята истина и избира – да „изгори“ по Станиславски, или да съхрани центъра си и да имитира „горене“ по Брехт.

Въпреки липсата на Експресионизъм в цялата история на театралното изкуство до днес, не бих изключила възможността за появата му в бъдеще. И ако експресионизма е пряк израз на чувства, театъра предава на зрителя директната емоция, още в момента на нейното създаване. Като вид изкуство то запазва привилегиите си, постоянно да се развива, да бъде различно, да се променя не само теоретично, но и пластично.

2.4. Експресивният изказ в музиката

Експресионизъм можем да наблюдаваме и в музиката. Неовите първи белези можем да открием в края на 20-ти век, 1910 година в Италия. По-късно достига до Франция и други европейски държави. Представителите му претендират за революционно обновяване на музиката, а фактически рушат основите ѝ (ладотоналност, формоизграждане, мелодизъм), изградени през вековете в обществено-историческата практика и осигуряващи осъществяването на социалните и естетическите ѝ функции.

Музикантите експресионисти изхвърлят всички конвенционални идеи и техники, когато създават музика. Вместо това, те използват дисонантни акорди и мелодии, който предизвикват тъмни и горчиви емоции у слушателя. Техните търсения съответстват на първоначалния художествен замисъл. Противопоставят се на установените норми. Започват да построяват мелодията не върху ладова основа. Тя се превръща в свободен тонов израз. Експресионистичните техники в музиката са отворени за интерпретация от слушателя, въпреки че експресионистичната музика рядко се счита за мелодична.

Един от най- ярките представители на експресионизма в музиката е

австриецът Арнолд Франц Валтер Шьонберг. Той създава създава музикалната система от дванадесет тона, наречена додекафония, и е един от първите композитори на атонална музика. Ранните творби на Шьонберг са повлияни от романтизма. Първото му успешно произведение е струнният секстет „Просветлена нощ“ от 1899 г. по творба на Рихард Демел, изпълнен в типичния за Вагнер хроматичен стил на кратки мотиви, които се развиват в постоянна градация. Този секстет е и най-често изпълняваната творба на Шьонберг. От 1903 до 1907 г. Арнолд Шьонберг продължава експериментите си с хроматичната хармония, а от следващата година започва да пише атонална музика. Овладева музикалния експресионизъм и придава директен израз на чувствата в творбите си. Шокира публиката с дисонанса в своите „Три пиеси за пиано“ и песенния цикъл „Книгата на висящите градини“. Но революционният му стил намира ученици и последователи сред композиторите в лицето на Густав Малер и Антон Веберн, с които Шьонберг се е запознал още с връщането си във Виена през 1903 г. По този начин възниква така наречената Втора виенска музикална школа.

2.5. Експресивният изказ в литературата

Експресионизмът бързо успява да се наложи у нас като необходимия преход между две епохи. Силното желание за промяна от страна на творците експресионисти и стремежът им за разчупването на естетическата позиция като опит за преодоляване на реалистичния художествен подход към действителността и за заменянето му с нов, динамичен, деструктивно-съзидателен, което да изведе на преден план модерните теми и проблеми на обществото – темата за града и за човека, за Апокалипсиса и деперсонализацията на Аза, за двойствеността на човешкото съзнание и за загубата на ценностите.

Някои от любимите похвати на експресионистите са гротеската, хиперболите и алогизмите. Неконвенционалните сюжети и образи в творчеството им – част от

стратегията за художествено провокиране на света. Особеностите на експресионистичните образност и език в света на литературата успяват да изпъкват най-отчетливо в сравнение с поетиката на предхождания ги символизъм. Символизмът разчита на максималното субективизиране на лирическия „Аз“. Той се съсредоточава върху дълбините на човешката душа и представя на читателя света чрез различни символи, като изгражда друг, паралелен, нереален свят на сенки и видения. На грубата действителност те противопоставят красотата и съвършенството. Техният стих е изключително музикален, езикът – естетизиран, съставен много внимателно от поетизми, архаизми, редки думи. Експресионистите се връщат към реалния свят, към неговата грубост и първичност, като успяват да го представят не в действителния му вид както реалистите, а в неговата разпокъсаност, разчлененост, асоциативно-условна цялост като израз на човешката душа и на същината на явленията. Красотата не се разбира в традиционния ѝ класически смисъл. Красиво е суровото, варварското, грубото, непоетичното. Езикът е непрекъснатата смесица от сложни понятия, библейски парафрази и откровено просторечни, провокативно-жаргонни думи. Колкото и да липсва логика в символистичното произведение се разчита на цялостност, завършеност, симетрия, стройни и строги класически форми, богат и разнообразен, но последователен ритмичен строй. Всички тези неща се сричат при експресионистите. Грубите дисонанси, деструкцията и гротеската, логическата разпокъсаност, вътрешният изненадващ и провокативен ритъм, който няма нищо общо с класическото разбиране за ритмичните стъпки. Достига се до графично онагледяване на разбитите до графични експерименти стихови структури. При Гео Милев класически четиристишия могат да се наблюдават в ранния му период. В поемите „Ад“, „Ден на гнева“ и „Септември“ стиховете се състоят от отделни думи, сложно организирани. Особено характерни са гротесковите картини на смъртта.

3. Експресивната образност в българското изкуство

През 1931 година в България се създава дружеството на „Новите Художници“. Неговият живот е кратък, но изиграва важна роля в българското изкуство. Членове са предимно млади хора, повечето наскоро завършили образованието си. Стремят се към промяна на статуквото. Според тях изкуството трябва да бъде обвързано с действителността, с обикновените хора, с техните проблеми. Едновременно с това да бъде подчинено на принципите на най-модерното в живописа, графиката и скулптурата. Негови основатели са Иван Фунев, Васка Емануилова, Драган Лозенски, Мара Георгиева, Борис Иванов, Вера Лукова, Стоян Сотиров, Стоян Венев, Петър Младенов. В него членуват Иван Ненов, Любен Димитров, Крум Дерменджиев, Николай Владов-Шмиргела, Борис Елисеев, Бенчо Обрешков, Кирил Цонев, Давид Перец, Димитър Драганов, Дочо Байрамов, Елиезер Алшех, Иван Антонов, Иван Пенков, Иван Петров, Веселин Стайков, Любомир Далчев, Мара Цончева, Александър Жендов, Александър Стаменов, Асен Василиев, Борис Ангелушев, Боян Петров, Бронка Гюрова, Валентин Веляотс, Васил Виденов, Елиезер Алшех, Мориц Бенционов, Соломон Бенун, Ценко Бояджиев, Марко Бехар, Васил Гачев, Цветан Михов, Вера Недкова, Марко Марков, Ненко Балкански, Пенчо Георгиев, Петър Бучавинов, Преслав Кършовски, Рафаел Михайлов, Тодор Мангов, Мара Йосифова и други. Краткият живот на дружеството (до 1944г.) се дължи на смяната на политическата система в България. Въпреки това те заемат важно място в историята и бележат 30-те години на минали век със своя интензивен творчески живот, като го обогатяват, повлияни от експресионизма, като част от модерните течения в Европа. Целта на тази генерация художници е да постави нови задачи и проблеми за нашето изкуство, да достигне до нови и модерни изразни средства, които да отговарят на духа на времето, в което живеят. За съжаление 40-те години тази линия се прекъсва и успява да продължи живота си през 80-те години във връзка с по – емоционалните търсения на художници като Дойчин Русев. Като представител на авангарда в съвременното изкуство, неговите творчески изяви са не просто демонстрация на овладените художествени техники. Творбите му са визуален израз на социалната

картина на нашето общество, на духовността и културата на твореца.

В средата на 80-те автори като Вихрони Попнеделев, Станислав Памукчиев, Чавдар Петров, Андрей Даниел и други, умишлено се позовават на Експресионизма. Пример за това могат да бъдат работите на Станислав Памукчиев „Човек и количка“, „Портретни скици на Митко“ и „Плувен басейн“ на Божидар Бояджиев.

Ранният германски неоекспресионизъм можем да открием в работите на Дойчин Русев. През 1979 година с дървени трупи в снега в Копривщица той изписва думите „NEW FAUVE“, с което приветства появата на „новите диви“ в България. Експресионизма в неговите работи се появява още в дипломната му работа в Национална художествена академия. В произведения като „Очакване“ и „Равновесие“ живописния му изказ е свободен. Цветовете са полагани енергично на мазки, като формата на места е само маркирана. Употребата на пясък смесен с боята, служи за уплатняване на тона, Правейки повърхността на произведението разнообразна.

В творчеството на автори като Недко Солаков наблюдаваме сюжетното начало на което е подчинено живописното решение. В „Коктейл“ от 1984 година се наблюдават гротескни деформирани лица. Характерно за неговите картини и тук изказът е свободен и експресивен.

Други български автори у които се наблюдава неоекспресионизъм са Динко Стоев, Долорес Дилова, Гълъб Гълъбов и Красимир Карабаджаков. Появата на неоекспресионизма в България можем да приемем като иновация, която предхожда развитието на неконвенционалните форми. Цялостен експресивен възглед можем да наблюдаваме в творчеството на Атанас Пацев от 70-те до 80-те години.

Като творец, чийто дух се стреми към нематериалното, той намира мотив и тема за работа в обикновения човек. Силата която притежава, за да запази своето достойнство и нравствени качества, в години в които те са дълбоко необходими. Една от най – емблематичните му изложби, тази в Родопите, изключително точно

предава тези негови търсения. Три години я подготвя, като по – голямата част от времето прекарва там. Наблюдава хората, бита им, техните несгоди, които ги принуждават да напуснат тучните зеленини, за да слязат в мините.

Друг голям български художник в чието творчество откриваме експресивност е Бенчо Обрешков. Един от най-добрите живописци на България той се стреми към новостите в европейското изкуство и освобождаването на българската живопис от битовизма.

Редица примери, част от които горепосочените автори доказват, че експресивна тенденция в българското изкуство бихме могли да наблюдаваме още през 20-те години на миналия век. Възникването на експресионизма на Запад съвпада с началото на Първата балканска война през 1912 г. и последвалата Междусъюзническа или Втора балканска война през лятото на 1913 година. Военното положение в цяла Европа, съвсем наподобяващо това на Балканите, прави България благоприятна среда за развитието на експресионизма след възникването му на Запад.

Пластичният език винаги носи формален, условен и абстрактен знак. За да може този знак да извежда информация за идейна постановка, е необходимо преди всичко творчески опит, артистична свобода и изстрадано житейско време.

4. Заключение

Експресионизма се ражда, развива и постепенно заема водещо място в изкуството от началото на миналия век. Мащабите му са неограничени, а техниките с които си служи извеждат художественото произведение до едно съвсем различно, ново ниво.

Идеологията на експресионизма е като път към истината. Свободата да живееш себе си чрез рисуването е гаранция за голямо изкуство. Пред нас учениците на проф. Майсторов, които сме избрали да се изразяваме със средствата

на живописиста стои сложният въпрос за баланса между рисунка, форма, обем и цвят. Акцентът в различни исторически периоди и стилове и при различните автори е падал върху някой от тези елементи.

Художественото произведение изисква продължително наблюдаване и тълкуване, известно усилие, за да бъде разбрано, харесано и обичано, а също така едновременно с това да бъде вълнуващо и разбираемо, дори за онези, които не знаят нищо за обстоятелствата около неговото създаване.

За мен няма нищо по-пряко въздействащо в емоционален план от цвета. Той е енергия, която носи друг тип послание. Тя носи неизказано сетивно откровение, когато знаем как да освободим присъщите на цветовете енергии в творбата ни. Дори в предпочитаните от мен жанрове натюрморт и пейзаж, мисля че не трябва да се отразяват само предметите и природата, а със силата на цвета да се предаде вътрешното състояние на художника. Цветът е съизмерим единствено с любовта. В експресионизма най-силната провокация за създаване на живописно платно е внезапната, моментна, спонтанна емоция. При други течения в живописиста, като Импресионизма например, художникът изгражда образ, предмет или пейзаж с помощта на наблюдението. Тяхната живопис се характеризира със сравнително малки и тънки, но все пак видими удари с четката, отворена композиция и ударение върху точното изобразяване на светлината в различни състояния. Засягат се ежедневни теми, движението присъства като ключов елемент на човешкото възприятие и се използват нестандартни гледни точки. Чрез експресионизма художника изразява себе си по много буен и демонстративен начин. Когато потребността на твореца, неговия вътрешен моторен двигател работи на такива бързи обороти, геният му всячески търси начин да се изрази.

Разглеждания период и художници само обогатяват моя опит. Водят до задаване на нови въпроси и поставяне на нова проблематика. Проблематика, която извежда личното творчество на ново ниво и с чиято помощ създавам изкуство на базата на мисловен процес и емоция, а не на заучени жестове с шпакла върху

платното. Води до търсенето на нови начини за създаване на картина, нови решения, нова чувствителност към цвета и неговите стойности, нова визия, по – различен пластичен изказ и съвсем нов, различен краен резултат. Тоест, нашето изкуство, не бива да бъде резултат на логически заключения или сухи теории, а да успеем да го усетим с водещото силно вътрешно чувство.

Публикации по темата на дисертацията

1. „Изкуството на Кандински и пътят към Експресионизма”- Сборник научни публикации НБУ.
26. 02. 2016г.
2. „ Проявления на Експресионизма в изкуствата”- Сборник научни публикации НБУ.
26. 02. 2016г.

Справка за приносите на дисертационния труд

- Темата за Експресионизма е обект на сериозни проучвания в Европа, но досега е слабо изследвана по отношение на изкуството в България.
- Да се направи съпоставка между българското и европейското изкуство за изследвания период. Да се направят по-мащабни заключения.
- Разглеждат се промените в използването на цвета, неговата нова стойност и значение. Новите критерии за оценяване на стойностите на живописните творби.

- Трудът представя едно по – задълбочено изследване на автори, европейски и български, свързани с изследвания период. Представя техните възгледи, разбирания и промени в пластичния изказ.